

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ
ІНСТИТУТ

На правах рукопису

УДК 631.12:636.22/2

КУРИЛО
СТЕФАНІЯ МИХАЙЛІВНА

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ
ВИРОБНИЧИХ ФОНДІВ І ШЛЯХИ ЇЇ
ПІДВИЩЕННЯ В СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ
МОЛОЧНИХ ГОСПОДАРСТВАХ ЗАХІДНОГО
ПОЛІССЯ

Спеціальність 08.07.02 — Економіка сільського
господарства і АПК

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Л ь в і в — 1995

00754762 (V)

АВ 32.277

Робота виконана на кафедрі статистики і аналізу Львівського державного сільськогосподарського інституту.

Науковий керівник — доктор економічних наук, професор, член-кореспондент УААН, академік Міжнародної академії комп'ютерних наук і систем Р. І. ТРИНЬКО

Офіційні опоненти: — доктор економічних наук, професор П. М. РАДЧЕНКО

— кандидат економічних наук, доцент О. Є. СУХАЙ

Провідна організація — Головне управління сільського господарства та продовольства Львівського облвиконкому.

Захист відбудеться « 12 » *червня* 1995 року о 12 год. на засіданні спеціалізованої вченої Ради К 04. 16. 01 у Львівському державному сільськогосподарському інституті за адресою: 292040, м. Дубляни Жовківського району Львівської області.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці інституту.

Автореферат розісланий « 10 » *травня* 1995 р.

Вчений секретар спеціалізованої вченої Ради, кандидат економічних наук

Жуковський

ПРОКОПИШАК К. В.

ЛННБ ім. В. Стефаніка
АН України

1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах загострення економічної кризи інвестування в аграрний сектор економіки та розширення його ресурсних можливостей суттєво обмежені. Тому на перший план висувається проблема більш повного і ефективного використання вже створеного виробничого потенціалу, що дозволяє при існуючій матеріально-технічній базі збільшувати обсяги виробництва продукції, економити засоби і розширювати виробництво. Особливо актуальним є підвищення ефективності використання основних виробничих фондів, від чого в значній мірі залежить подальший соціально-економічний прогрес.

Молочне скотарство - одна з найбільших фондомістких галузей виробництва, де відтворення основних засобів найбільш ускладнене через необґрунтованість їх оцінки, недосконалу амортизаційну політику та нееквівалентність обміну між сільським господарством та іншими народногосподарськими галузями. Тому обґрунтування шляхів покращення використання основних фондів саме в крупних спеціалізованих господарствах дуже актуальне. Причому здійснювані раніше дослідження основних фондів з позицій планово-розподільної системи малопридатні для сучасного стану економіки. Перехід до ринкових відносин вимагає нових підходів до розв'язання багатьох проблем як практичного, так і теоретичного характеру.

В умовах реформування аграрної сфери виробництва, формування тут багатоукладного типу господарювання особливої значимості набуває розробка пропозицій щодо оцінки основних засобів в процесі приватизації, пошуку способів їх раціонального використання, перегляду встановлених раніше пропорцій між окремими видами основних фондів та співвідношення з іншими виробничими ресурсами. Все наведене вище і зумовило вибір теми дисертаційного дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування пропозицій щодо покращення забезпеченості основними виробничими фондами та їх використання в спеціалізованих молочно-господарствах в період переходу до ринкових відносин. Згідно з поставленою метою виконувались наступні завдання:

- уточнення соціально-економічної суті основних фондів ;
- обґрунтування системи показників використання основних виробничих фондів та вдосконалення методики їх визначення;
- вивчення диференціації оснащеності сільськогосподарських підприємств основними виробничими фондами та рівня їх використання;
- проведення факторного аналізу та виявлення резервів покращення формування та використання основних виробничих фондів, зокрема за рахунок вдосконалення їх структури та співвідношення з іншими елементами виробництва;
- обґрунтування раціональних розмірів фондооснащеності виробництва в господарствах різних форм власності;
- розробка пропозицій щодо приватизації майна сільськогосподарських підприємств.

Предмет і об'єкт дослідження. Предметом дослідження є проблеми теорії, методології і практики формування та використання основних виробничих фондів .

Об'єктом дослідження вибрано спеціалізовані молочно-сільськогосподарські підприємства поліської зони Львівської області, зокрема 2 агрофірми, 2 народних акціонерно-аграрних господарства, 38 спілок селян, 6 колгоспів, 3 акціонерно-пайових господарства, 8 спілок пайовиків та один кооператив. Проводилися монографічні дослідження окремих господарств.

Методологія і методика дослідження. Методологічною основою дослідження стали закони суспільного розвитку, основні положення економічної теорії, концепції та ідеї, закладені в

Законах України, рішеннях Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України щодо реформ в аграрному секторі економіки, праці вітчизняних та зарубіжних вчених.

При написанні роботи використовувалися такі методи дослідження: економіко-статистичний, системного аналізу, розрахунково-конструктивний, абстрактно-логічний, економіко-математичний. При розрахунках використано EOM та персональний комп'ютер IBM-200.

Інформаційна база дослідження. Вихідною інформацією для написання роботи послужили річні звіти господарств, матеріали Міністерства статистики України, дані бухгалтерського обліку та статистичної звітності, особисті спостереження автора, довідкові та наукові джерела.

Наукова новизна:

- теоретично обгрунтовано соціально-економічну суть основних фондів у зв'язку з формуванням ринкових відносин;
- запропоновано класифікацію основних фондів та вдосконалення методики визначення ефективності їх використання в умовах інфляції;
- дано комплексну оцінку ефективності використання основних виробничих фондів залежно від рівня забезпеченості ними господарств;
- обгрунтовано структурні співвідношення основних фондів та раціональні розміри забезпеченості ними колективних та фермерських господарств;
- розроблено методику приватизації майна колективних сільськогосподарських підприємств, зокрема галузі скотарства, та оцінки основних фондів в умовах приватизації.

На захист вноситься:

- обгрунтування соціально-економічної суті основних фондів в умовах переходу до ринкових відносин;

- вдосконалення класифікації та методики визначення показників ефективності використання основних фондів;
- оцінка використання основних виробничих фондів з врахуванням різних рівнів насиченості ними господарств;
- раціональна структура основних фондів та нормативи співвідношення їх з іншими елементами виробництва;
- варіантні розрахунки приватизації майна колективних господарств та оцінки основних фондів в умовах приватизації;
- раціональні розміри забезпеченості основними виробничими фондами господарств різних форм власності.

Практичне значення роботи полягає в тому, що реалізація пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення структури основних фондів, їх співвідношення з оборотними фондами та приватизації колективних сільськогосподарських підприємств прискорить реформування аграрної економіки та сприятиме підвищенню ефективності використання основних фондів. Результати дослідження передані Головному управлінню сільськогосподарства та продовольства Львівської області а також спілці орендних та фермерських господарств "Нове Розточчя" Яворівського району Львівської області. Вказані розробки можуть бути успішно реалізовані і в господарствах інших природно-економічних зон Львівської, і інших областей України.

Апробація роботи. Основні результати дослідження доповідались на науково-практичних конференціях у Харкові (1987р.), в Сумах (1993р.), Києві (1994р.), у Львові (1990р., 1993р., 1994р.), на звітних наукових конференціях професорсько-викладацького складу ЛДСГІ в 1986 - 1994 роках. Основні положення дисертації викладені в 12 наукових роботах, підготовлених самостійно і у співавторстві, загальним обсягом 2 друкованих аркуші.

Структура та обсяг роботи.

Структура дисертаційної роботи наступна:

Вступ

Розділ 1. Економічна суть основних фондів та методика визначення ефективності їх використання.

1.1. Економічна суть, склад і оцінка основних виробничих фондів.

1.2. Система показників ефективності використання основних фондів та методика їх визначення.

Розділ 2. Наявність та використання основних виробничих фондів.

2.1. Особливості зміни обсягу та структури основних фондів.

2.2. Рівень та проблеми фондозабезпеченості сільськогосподарського виробництва.

2.3. Тенденції та рівень ефективності використання основних виробничих фондів.

Розділ 3. Шляхи підвищення ефективності використання основних виробничих фондів.

3.1. Вдосконалення структури основних фондів.

3.2. Вдосконалення співвідношення між основними та оборотними фондами.

3.3. Обґрунтування раціональних розмірів фондооснащеності та фондоозброєності в господарствах різних форм власності.

3.4. Особливості та проблеми приватизації майна в сільськогосподарських підприємствах.

Висновки і пропозиції

Бібліографічний список

Додатки

Дисертаційна робота написана українською мовою, викла-

дена на 177 сторінках машинописного тексту, містить 25 таблиць, 5 схем, 2 графіки та 5 додатків. Вібліографічний список включає 180 найменувань.

2. ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

Процес праці в кожній суспільній формації є органічною єдністю праці людини, засобів та предметів праці. За допомогою засобів праці людина, діючи на предмети праці, перетворює їх на продукти праці. Засоби виробництва є тим елементом, який визначає не лише ступінь досягнення чи впровадження науково-технічного прогресу, але й рівень розвитку того чи іншого суспільства. Засоби виробництва, як речові елементи процесу праці складають постійний капітал і переносяться конкретною працею на новостворюваний продукт, але не створюють додаткової вартості. Виробничі фонди - це економічна форма засобів виробництва, в якій вони беруть участь в утворенні вартості продукту. Основні ж фонди - це частина виробничих фондів, яка уречевлена в засобах праці і є предметом людської діяльності, зберігає свою натуральну форму тривалий час, вартість переносить на продукцію частинами, в міру зношення, відновлюючись лише за ряд виробничих циклів.

Основним засобом виробництва в сільському господарстві є земля. Законодавством України передбачено купівлю-продаж землі, створення її ринку. Тому визначення вартості землі можливе і оправдане. Її можна було б визначати за ціною, що утвориться на ринку, або обчислювати за відповідною методикою на певний момент часу.

Перехід на міжнародні стандарти в організації і веденні статистики та бухгалтерського обліку в певній мірі змінили класифікацію основних фондів, однак і існуюча не відповідає реаліям. Пропагований багатofункціональний розвиток села,

постійне зменшення чисельності селян, зайнятих безпосередньо виробництвом сільськогосподарської продукції, створення переробних підприємств та обслуговуючих пунктів, розширення комерційної діяльності потребують по-новому підійти до класифікації основних виробничих фондів залежно від участі їх у виробничому процесі та в процесі доведення готової продукції до споживача. Це дозволило б не лише оцінити виробничі можливості різних сфер, а й мати уявлення про ефективність здійснюваних в кожному з них капіталовкладень та можливості їх нарощування. Тому, на нашу думку, важливим було б ввести поділ основних фондів на групи, наведені на рис.

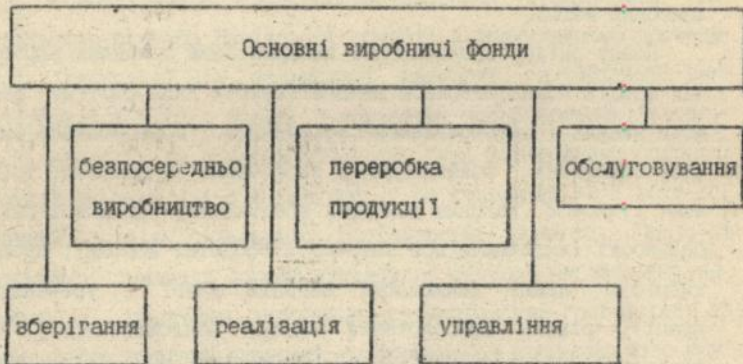

Рис. Групування основних виробничих фондів

В процесі приватизації майна в агропромисловому комплексі особливої значимості набуває правильна оцінка основних засобів, тому що від цього залежать як обсяги виробництва сільськогосподарської продукції, так і рівень використання засобів. Проте, методика визначення згідно з рішеннями Кабінету Міністрів України відносної вартості основних засобів не цілком придатна для проведення приватизації, особливо в умовах реформування господарств. Тим більше, що пропонувані індекси - величини усереднені, і не враховують ні строків

служби окремих елементів основних засобів, ні стану їх технічної придатності. Недосконалою є і офіційно затверджена лімітна схема розрахунку амортизаційних відрахувань. Чинні норми амортизаційних відрахувань також застаріли і не відповідають сьогодишнім потребам якнайповнішого переозброєння виробництва, не дають в умовах постійно зростаючих цін, можливості компенсувати затрати на основні засоби, гальмують здійснення інвестицій в аграрну сферу. Тому необхідне впорядкування процедури нарахування амортизації та використання інших методів, зокрема прискореного компенсування витрат, метод врахування цілих років служби та подвійно-понижуючий балансовий метод.

Повну оцінку ефективності використання основних виробничих фондів можна одержати використовуючи лише систему взаємозв'язаних і взаємозалежних показників. Вона повинна включати показники: фондівіддачі, вираховані за валовою, товарною і чистою (валовим доходом) продукцією; фондової рентабельності (включаючи при потребі і оборотні засоби); продуктивність праці (включаючи затрати живої і уречевленої праці); рівень використання землі; фондомісткості, матеріаломісткості і собівартості продукції. Водночас доцільно використовувати систему часткових (натуральних і вартісних) показників, які б характеризували використання окремих основних засобів, зокрема будівель і споруд, продуктивної худоби і технічних засобів галузі.

Для співставимості показників використання основних виробничих фондів в динаміці й більш обґрунтованого підходу до формування цін на сільськогосподарську продукцію в умовах інфляції при розрахунку фондівіддачі в конкретних сільськогосподарських підприємствах необхідно враховувати інтегральний індекс цін, який визначають на основі індексів цін

на основні види фондів (будівлі, споруди, силові і робочі машини, продуктивна і робоча худоба та багаторічні насадження), та їх структуру. Тому пропонується наступна модифікація формули визначення фондівіддачі:

$$\Phi_{\text{в}} = \frac{\text{ВП}}{\text{Оф} : \sum K_i \cdot I_i},$$

де ВП - валова продукція в співставимих цінах; Оф - середньорічна вартість основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення; K_i - частка окремого i -го виду основних фондів у загальній їх вартості; I_i - індекс ціни окремого виду основних фондів.

Основні фонди сільськогосподарських підприємств громадського сектора Львівської області з врахуванням проведеної індексації їх балансової вартості за 1981-1993 роки збільшилися в 1011 разів. В приватних господарствах Львівської області на початок 1993 року було зосереджено основних фондів на суму 41469,2 млн.крб., що становить 48 % всіх основних фондів сільського господарства області. Проте в структурі основних фондів приватного сектора переважають невиробничі, що знижує виробничий потенціал цих господарств та можливість суттєво впливати на формування продовольчого ринку.

В структурі основних фондів спеціалізованих молочних господарств західного Полісся переважає пасивна їх частина - будівлі та споруди, будівництво яких в останні десятиріччя різко скоротилося, а в останні два роки зовсім не проводилося. Тому фактичне зростання їх вартості зумовлене лише проведенням індексації основних засобів. Випереджаючими темпами за вказаний період зростала вартість машин і обладнання та основних виробничих фондів інших галузей. Порівняно з виробничою сферою темпи вкладень в соціальну сферу були дещо

нижчі. Частка невиробничих основних фондів в загальній їх вартості в спеціалізованих господарствах зони за досліджуваний період коливалася в межах 5,7 - 6,8 %. В останні роки спостерігається гальмування темпів оновлення фондів, особливо сільськогосподарського призначення. З однієї сторони, причиною цього став слабкий фінансовий стан сільськогосподарських підприємств і відсутність можливостей здійснення капітальних вкладень через дефіцит джерел їх утворення, з другої, - дороговизна і дефіцит необхідних технічних засобів, головним чином тих, які продукують за межами України.

В спеціалізованих молочних господарствах Полісся за досліджуваний період дещо погіршилося співвідношення між активними та пасивними фондами, робочими та силовими машинами. Більш як у двічі в основних фондах галузі зменшилася частка продуктивної худоби - з 11,7 % в 1981 р. до 5,1 % в 1993 р. Головною причиною цього було різке скорочення поголів'я тварин в колективних агроформуваннях, викликане приватизацією землі, її відчуженням і, відповідно, зменшенням площі як сіяних, так і природних кормових угідь. Натомість, зросла питома вага технічних засобів, як силових, так і робочих машин та обладнання, а також і транспортних, адже в останні роки капітальні вкладення в сільськогосподарських підприємствах направлялись саме на їх придбання. В результаті цього підвищився рівень механізації виробничих процесів, хоча не всі види трудомістких робіт в тваринництві повністю механізовані. В 1993 р. рівень механізації водопостачання досяг 100 %, роздачі кормів - 55 %, прибирання приміщення від гною - 99 %. Це створило можливості значного скорочення затрат живої праці та підвищення її продуктивності.

Забезпеченість спеціалізованих молочних господарств поліської зони основними фондами суттєво коливається. Так, ко-

ефіцієнт варіації фондоозброєності праці в 1992 р. становив 40,4%, фондооснащеності виробництва - 26,2, вартості виробничих фондів в розрахунку на одну умовну голову тварин - 42,1%. Окремі господарства забезпечені основними фондами в 7-9 разів краще від інших. Це, передусім, ті з них, які залишилися в старих організаційних розмірах, змінивши лише свою назву без зміни виробничих відносин. В них і структура основних фондів сформована, і матеріально-технічна база відповідає веденню крупного сільськогосподарського виробництва. Натомість, невеликі новостворені господарства відчувають дефіцит в основних засобах виробництва, тому що їм була передана земля без відповідного матеріального забезпечення.

Основні засоби, як складовий елемент виробничого потенціалу, функціонують у взаємозв'язку і взаємозалежності з іншими елементами виробничих ресурсів, зокрема земельними, трудовими, оборотними фондами. Проте господарства з високою фондооснащеністю з'явилися, переважно, завдяки тому, що вони, як правило, знаходилися в більш сприятливих природно-кліматичних і особливо організаційних умовах, що мало позитивний вплив на техніко-економічний рівень виробництва. Вони краще забезпечені трудовими ресурсами, в них значно вищий проти сукупності бал економічної оцінки землі. Господарства, які розташовані в гірших природно-кліматичних умовах, повинні мати вищу насиченість основними виробничими фондами, як в цілому, так і в розрахунку на одиницю площі. Проте коефіцієнт кореляції між фондооснащеністю виробництва і якістю земельних ресурсів дорівнює лише 0,205, що вказує на слабкий, фактично відсутній зв'язок. Таким чином існують суттєві диспропорції в формуванні ресурсного потенціалу цих господарств, що в умовах переходу до ринкових відносин різко погіршує їх конкурентноспроможність та можливість ефективно-

го ведення сільськогосподарського виробництва.

Проведені розрахунки показують, що в спеціалізованих молочних господарствах поліської зони з низькою фондооснащеністю виробництва для заміщення одного працівника необхідно основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення (в цінах 1992 р.) на суму 72 тис.крб., з середньою фондооснащеністю - 98 тис.крб., з високою фондооснащеністю - 133 тис.крб., тобто із зростанням фондооснащеності виробництва вартість основних виробничих фондів, необхідна для вивільнення одного працівника зростає.

Результати господарювання сільськогосподарських підприємств в значній мірі залежать від забезпеченості їх основними виробничими фондами (табл.).

Ефективність використання основних виробничих фондів в молочному скотарстві, як і в інших галузях сільського господарства, має тенденцію до зниження. Причому відбувається це пропорційно зростанню насиченості основними виробничими фондами. В господарствах з високою фондооснащеністю виробництва, порівняно з низькою, вихід валової продукції на гектар угідь більший на 14.8%, фондівіддача нижча в 2.2 раза, а на одиницю вартості основних фондів одержано менше на 46% валового та 47,2% чистого доходів порівняно з господарствами з низькою фондооснащеністю. Вищенаведене дає реальні підстави для достовірного висновку, що насиченість господарства ресурсами, зокрема основними фондами, і розширення розмірів виробництва суттєво не впливають на результати його господарювання. На кожен додатковий карбованець валової продукції, одержаної на один гектар угідь в третій групі, порівняно з першою групою, потрібно додаткових вкладень на суму в 164 крб. Отже, додаткові капітальні вкладення у виробництво господарств з високою фондооснащеністю малодоцільні.

Таблиця
Статистичні характеристики залежності ефективності сільськогосподарської діяльності від забезпеченості основними виробничими фондами спеціалізованих молочних господарств західного Полісся /1992 р./

Результативні показники	Факторні показники			
	Фондооснащеність, тис.крб.		Фондоозброєність праці, тис.крб.	
	рівняння регресії	коэф. кореляції	рівняння регресії	коэф. кореляції
Одержано з розрахунку на 1 га с.г. угідь, тис.крб.:				
валової продукції	$Y_x = 0,643 + 0,006x$	0,745	$Y_x = 0,716 + 0,0007x$	0,417
валового доходу	$Y_x = 15,634 + 0,379x$	0,760	$Y_x = 21,313 + 0,026x$	0,470
чистого доходу	$Y_x = 7,412 + 0,223x$	0,819	$Y_x = 8,496 + 0,037x$	0,524
Одержано з розрахунку на 1 працівника, тис.крб.:				
валової продукції	$Y_x = 3,557 + 0,006x$	0,121	$Y_x = 2,602 + 0,011x$	0,559
валового доходу	$Y_x = 83,325 + 1,214x$	0,447	$Y_x = 75,667 + 0,340x$	0,783
чистого доходу	$Y_x = 43,651 + 0,663x$	0,316	$Y_x = 28,967 + 0,286x$	0,723

Кореляційний аналіз взаємозв'язку фондівіддачі і забезпеченості господарств основними фондами виявив між ними чітко виражену обернено прямолінійну залежність. Вихід валової продукції на 1 крб. основних виробничих фондів сільського господарства лише на 1-24 % залежить від фондооснащеності виробництва і на 1,5-11 % від фондоозброєності праці. Фондооснащеність виробництва суттєво не впливає і на продуктивність праці. Натомість фондоозброєність праці має суттєвий вплив на її продуктивність. В господарствах з низькою фондооснащеністю продуктивність праці на 66,7 % формується за рахунок фондоозброєності праці. Це дозволяє відзначити, що із насиченістю господарств основними фондами їх використання погіршується, і більш ефективними є капітальні вкладення у виробництво господарств з низькою фондоозброєністю.

У молочному скотарстві вплив забезпеченості основними виробничими фондами на ефективність галузі проявляється через підвищення продуктивності праці і скорочення затрат живої праці на виробництво одиниці продукції, завдяки підвищенню рівня механізації виробничих процесів. Для заміщення однієї людино-години живої праці необхідно збільшити капіталовкладень на 1 корову на 15 тис.крб. в цінах 1992 року. Така економія праці є малоефективною і недоцільною. Зростання продуктивності корів лише на 12.4% формується за рахунок насиченості основними фондами.

Ефективність використання основних фондів залежить від багатьох факторів, які можна звести в такі чотири групи: природні, техніко-технологічні, організаційні та соціально-економічні. Залежність ефективності використання основних виробничих фондів (фондовіддача на 1000крб.) описується наступним рівнянням регресії:

$\bar{Y}_x = 23,82 - 0,022 X_1 + 0,272 X_2 + 0,560 X_3 + 0,839 X_4 -$
 $- 1,453 X_5 + 0,488 X_6 + 0,006 X_7 + 0,026 X_8 + 0,017 X_9,$
 де X_1 - якість землі, балів; X_2 - вартість оборотних фондів на 100 крб. основних, крб.; X_3 - частка технічних засобів в основних виробничих фондах, %; X_4 - вартість робочих машин на 1 крб. силових машин, крб.; X_5 - фондовабезпеченість на 1 га угідь, тис. крб.; X_6 - питома вага молока в структурі собівартості продукції, %; X_7 - частка невиробничих фондів в загальній вартості основних фондів, %; X_8 - вартість валової продукції на одне господарство в співставимих цінах, тис. крб.; X_9 - площа сільськогосподарських угідь господарства, га. Включені в модель фактори на 67,2 % визначають рівень використання основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення.

Забезпечення необхідного обсягу виробництва та якості сільськогосподарської продукції, покращення умов праці та підвищення ефективності використання основних фондів і всього аграрного виробництва в значній мірі пов'язано з розв'язанням двох важливих проблем. Перша з них полягає в раціональному скеруванні капітальних вкладень, які мають особливо важливе значення в формуванні структури агропромислового комплексу та встановленні обсягів і структури основних фондів, друга - в повному використанні нагромаджених фондів і вдосконаленні механізму управління ними.

Вдосконалення структури основних фондів, потребує пошуку раціональних співвідношень між окремими їх елементами. Залежність фондовіддачі від питомої ваги активних основних фондів описується рівнянням регресії:

$$\bar{Y}_x = 91,818 + 6,541 X - 0,076 X^2.$$

Оцінка даної функції на максимум дає оптимальне значення $X_{\text{опт}} = 43,0$. При цьому $Y_{\text{max}} = 49,0$, тобто найвищий рівень

фондовіддачі в спеціалізованих молочних господарствах досягається при частці активних фондів в загальній їх вартості в 43 %. Особливо важливим є співвідношення між силовими та робочими машинами, що дозволяє не лише підвищувати ефективність використання технічних засобів, але й сприяє збільшенню виходу продукції з одиниці площі. За результатами групування для досліджуваної сукупності господарств найкращим є варіант, коли на 1 крб. силових машин припадає 2,01-2,50 крб. вартості робочих машин. Вплив вказаного співвідношення на рівень фондовіддачі (\bar{y}_x') та продуктивність праці (\bar{y}_x'') описується наступними рівняннями параболі другого порядку:

$$\bar{y}_x' = 15,784 + 28,712 X - 6,032 X^2$$

$$\bar{y}_x'' = 868,48 + 3167,60 X - 697,72 X^2$$

Диференціація даних рівнянь дозволяє відзначити, що для спеціалізованих молочних господарств поліської зони Львівської області найраціональнішим є співвідношення, коли на 1 крб. вартості силових машин припадає 2,27-2,38 крб. вартості робочих машин. При цьому найкраще використовуються і основні фонди, і трудові ресурси.

Рациональне використання основних виробничих фондів, підвищення ефективності використання землі та продуктивності тварин можливе лише при достатній наявності та збалансованості оборотних засобів. Досягнення необхідних пропорцій між основними та оборотними фондами в даний час утруднене як скороченням випуску матеріальних засобів, так і відсутністю власних і залучених джерел для їх придбання. Якщо в 1981 році на 100 крб. основних фондів припадало 47,3 крб. оборотних фондів, то в 1992 році - лише 24,8 крб. В тих господарствах, де це співвідношення вище, на одиницю основних фондів одержано більше валової продукції, валового та чистого доходів, вища продуктивність праці, краще використовуються земельні

угіддя. Причому ступінь тісноти залежності фондівіддачі від досліджуваного співвідношення характеризується коефіцієнтом кореляції, який дорівнює 0,932. Встановлено, що для господарств з низькою фондооснащеністю виробництва найкращим буде співвідношення, коли на 100 крб. основних фондів припадає 36,1 крб. оборотних фондів, в господарствах з середньою фондооснащеністю - не менше 26,2 крб., високою - не менше 22,8 крб. Важливо встановити необхідні пропорції не лише у вартісному, але й в натурально-речовому виразі. Для молочного скотарства найбільш важливими є співвідношення між поголів'ям, тварин та наявністю кормів. Тому з допомогою економіко-математичних методів та ЕОМ для типового господарства (спілка орендних селянських та фермерських господарств "Нове Розточчя") розраховано оптимальний план кормовиробництва і оптимальну структуру кормового балансу, що дозволить забезпечити потребу галузей тваринництва в кормових одиницях і перетравному протеїні при максимумі виходу товарної продукції.

В дисертаційній роботі на основі регресійного аналізу визначено параметри забезпеченості основними виробничими фондами спеціалізованих молочних господарств поліської зони з врахуванням площ їх землекористування. Для цього виділено п'ять груп господарств з інтервалом площ в розмірі 500 га. Розраховані параметри повинні служити базою при створенні нових крупних господарських формувань, проведення інвестиційної політики.

Для фермерського господарства розраховано раціональні параметри забезпеченості основними фондами, використавши умовне фермерське господарство із площею сільськогосподарських угідь в розмірі 30 га та поголів'ям корів 25 голів. Визначено загальну вартість основних виробничих фондів, їх склад та структуру, раціональні розміри насиченості ними мо-

лочних фермерських господарств. Так, фондооснащеність в розрахунку на гектар сільськогосподарських угідь повинна становити 338,5 тис.крб., фондоозброєність праці на одного працівника - 5077,1 тис.крб. Це значно перевищує розраховані параметри для колективних господарств.

Одним із основних напрямків покращення використання створеного аграрного потенціалу та аграрної реформи є приватизація. Найскладнішим елементом приватизації майна колективних сільськогосподарських формувань є натурально-речовий розподіл матеріальних засобів. Нами запропоновано методичний підхід і розроблено рекомендації щодо приватизації майна і землі в молочному скотарстві спілки орендних селянських та фермерських господарств "Нове Розточчя" Яворівського району Львівської області.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

1. Високі темпи інфляції та потреба в реаліній оцінці майна агропромислових підприємств, особливо тих, які приватизуються, а також проведення ефективноі амортизаційної політики потребують вдосконалення методів індексації основних фондів. Зокрема, вони повинні враховувати термін служби основних фондів, динаміку цін на промислову та сільськогосподарську продукцію, способи приватизації майна підприємств та можливість реального відтворення основних засобів.

2. Фондовий потенціал сільськогосподарських формувань за останні три роки постійно нарощується, вдосконалюється його структура за рахунок підвищення частки технічних засобів виробництва. Однак в спеціалізованих молочних господарствах переважає пасивна частка основних фондів, що спричинено особливостями галузі і передбачає відмінності в методичних підходах до оцінки забезпеченості основними фондами, аналізу

та пошуку шляхів покращення їх використання. Фондозабезпеченість спеціалізованих молочних господарств має тенденції до зростання. При цьому показники фондо- та енергоозброєності праці в 1,1-1,6 раза випереджають рівень фондо- та енергооснащеності виробництва. Високими темпами зростає машинооснащеність сільського господарства.

3. У формуванні ресурсного потенціалу спеціалізованих молочних господарств поліської зони Львівської області допущені серйозні недоліки, здійснені капітальні вкладення не враховували забезпеченості трудовими ресурсами, розміри та якість земельних угідь, здійснювалися стихійно, виходячи з фінансових можливостей господарств та можливостей одержання кредитних ресурсів. Суттєві диспропорції у формуванні ресурсного потенціалу молочних господарств, співвідношення окремих елементів основних засобів в умовах переходу до ринкових відносин погіршують їх конкурентоспроможність та можливість ефективного ведення виробництва.

4. В спеціалізованих молочних господарствах проявляється загальна тенденція, характерна для всього АПК, - погіршення показників використання основних виробничих фондів - фондовіддачі та фондомісткості продукції. Головним позитивним наслідком насиченості господарств виробничими фондами є підвищення продуктивності праці через заміщення живої праці працею, уречевленою в засобах виробництва промислового походження. Однак, темпи підвищення продуктивності праці вдвічі відстають від фондоозброєності праці.

5. Найгірше використовуються основні виробничі фонди в господарствах з високою фондооснащеністю, які є досить великими за розмірами. Для одержання додаткової валової продукції на 1 крб. в них необхідно додаткових вкладень на суму 164 крб. Причому в цих господарствах підвищення фондоозброє-

ності праці не приводить до підвищення продуктивності праці. Тому подальші асигнування в крупні господарства є малоефективними і недоцільними.

6. Основними факторами, які формують рівень використання основних виробничих фондів в спеціалізованих молочних господарствах є: якість земельних угідь; сума оборотних фондів на 1000 крб. основних; питома вага активної частини основних фондів; співвідношення між вартістю силових і робочих машин; фондоозбременість праці; питома вага молока в структурі товарної продукції; питома вага невиробничих фондів в структурі основних; вартість продукції та площ земельних угідь на одне господарство. Зміна фондовіддачі на 67,2 % залежить від зміни вказаних факторів. 32,8% її варіації обумовлено дією інших, переважно організаційних та технологічних факторів.

7. Необхідно вдосконалити структуру основних фондів, як основну умову покращення їх використання. Частка активних основних фондів повинна становити 43 %. Перевищення цього рівня робить додаткові капіталовкладення малоефективними. Співвідношення вартості силових і робочих машин в досліджуваних господарствах повинно бути 1 : 2,27-2,38 крб. При цьому досягається найвищий рівень фондовіддачі та продуктивності праці.

8. Доцільно збільшити обсяги оборотних фондів на одиницю основних фондів, що забезпечить покращення ефективності використання останніх. Передусім необхідне дотримання співвідношення між поголів'ям тварин та забезпеченістю його кормами. Господарствам зони необхідно оптимізувати структуру поголів'я тварин та кормових угідь відповідно до запропонованих у роботі розрахунків для спілки орендних та фермерських господарств "Нове Розточчя" Яворівського району Львівської об-

ласті.

9. Рациональними розмірами фондооснащеності та фондоозброєності праці для спеціалізованих молочних господарств поліської зони Львівської області залежно від площі сільськогосподарських угідь необхідно вважати відповідно: до 1000 га - 21,9 і 77,6 тис.крб.; від 1001 до 1500 га - 19,9 і 78,8 тис.крб.; від 1501 до 2000 га - 15,9 і 72,8 тис.крб.; від 2001 до 2500 га - 15,6 і 61,4 тис.крб.; понад 2500 га - 15,8 і 97,8 тис.крб. На основі цього повинні формуватися обсяги та напрями капітальних вкладень.

10. Для селянського (фермерського) господарства розміром 30 га, яке займається виробництвом молока необхідно основних виробничих фондів на суму 10154,1 тис.крб. Фондооснащеність при цьому становитиме 338,5 тис.крб. на 1 га сільськогосподарських угідь, фондоозброєність праці - 5077,1 тис.крб. Вказані параметри потрібно враховувати при створенні фермерських господарств молочного напрямку.

11. Краще використовується створений ресурсний потенціал і, зокрема основні фонди, в дрібних за розмірами господарствах. Тому в умовах багатуукладності економіки необхідне покращення реформування сільськогосподарських підприємств на основі приватизації землі та майна в напрямку створення невеликих спеціалізованих господарств, а надалі на їх базі - приватних господарств. Оцінку основних фондів при приватизації майна потрібно проводити за залишковою вартістю, скоерованою на існуючі ціни на основні засоби, будівельно-монтажні роботи тощо.

12. Перевагу при приватизації молочно-товарних ферм потрібно надавати пайовикам, які працюють чи працювали на даних виробничих об'єктах. При цьому може використовуватись як оренда паїв, так і оренда землі згідно з методикою, запропо-

нованою в роботі.

З теми дисертації опубліковані роботи:

1. Об'єктивна необхідність підвищення ефективності основних фондів в процесі інтенсифікації сільського господарства//Тези 11 республіканської науково-виробничої конференції молодих вчених, аспірантів і спеціалістів.-Харків,1986.-С.30

2. Совершенствование ценовых соотношений в процессе материального обмена между отраслями АПК //Совершенствование хозяйственных отношений в сельском хозяйстве Западного региона УССР:Сб. науч. трудов.- Львов:1986.-С.80.

3. Совершенствование документации по учету исчисления амортизации основных средств: Отеч. произ. опыт.- Львов: ЦНТЗИ,1988.-3 с.

4. Роль ФРД в совершенствовании кредитного механизма АПК//Проблемы перехода сельского хозяйства на новые формы хозяйствования:Тез. докл. Всесоюз. научно-производ. конф.-Львов, 1990.-С.182 (у співавторстві).

5. Невиробничі основні фонди - матеріальна основа реалізації соціальної інфраструктури села//Розвиток соціальної інфраструктури села:Зб. наук. праць.- Львів,1990.-С.82.

6. Фондовіддача в умовах економічної реформи//Економічний механізм господарювання в АПК:Зб. наук. праць.- Львів,1991.-С.139 (у співавторстві).

7. Фермерство на Львівщині: перші успіхи та проблеми//Вдосконалення організаційно-виробничої структури сільського господарства і економічних взаємовідносин на селі:Зб. наук. праць.-Львів,1993.-С.79 (у співавторстві).

8. Формування ринку основних фондів АПК//Економічні і соціальні проблеми розвитку українського села:Зб. наук. праць.- Львів,1993.- С.151 (у співавторстві).

9. Проблеми розвитку соціальної інфраструктури в умовах формування ринкових відносин// Соціально-економічні аспекти при переході к ринку: Тез. докл. міжнарод. науч. конф. - Суми, 1993. - с. 57 (у співавторстві):

10. Проблеми розширеного відтворення і фондоозброєності в умовах ринкових відносин// Тез. доп. звітної конф. викладачів та аспірантів за наслідками науково-дослідної роботи 1993 року. - Львів, 1994. - С. 107.

11. Фондоозброєність і ефективність землекористування// Проблеми розвитку агропромислового комплексу Західно-Українського регіону: Зб. наук. праць. - Львів, 1994. - С. 46.

12. Зміни в господарсько-організаційній структурі сільськогосподарського виробництва в сучасних умовах// Наукові основи ведення сільського господарства України в сучасних умовах. ІІІ ч. - Тези доп. конф. молодих вчених та спеціалістів. - Чабани, 1994. - С. 23 (у співавторстві).

АННОТАЦІЯ

Курило С.М. Эффективность использования основных производственных фондов и пути ее повышения в специализированных молочных хозяйствах западного Полесья. Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.07.02 - Экономика сельского хозяйства и АПК. Львов: Львовский государственный сельскохозяйственный институт, Львов, 1995.

Исследуются экономические предпосылки улучшения обеспеченности основными производственными фондами специализированных молочных хозяйств и повышение их эффективности в период перехода к рыночным отношениям. Установлено, что необходимо усовершенствовать структуру основных фондов, придерживаться оптимального соотношения между поголовьем скота и его

обеспеченностью кормами, формировать объемы капитальных вложений с учетом рациональных размеров фондооснащенности и фондовооруженности труда, реформировать крупные коллективные хозяйства на основании приватизации земли и имущества.

S.M.Kurylo. Effectiveness of Usage of the Main Production Funds and Ways of Its Increase in Western Polissya Specialized Dairy Farms. A Thesis for the Scientific Degree of a Candidate of Economic Sciences in Speciality 08.07.02 - Economy of Agriculture and Agro-Industrial Complex. Lviv State Agricultural Institute, Lviv, 1995.

The given thesis investigates the reasons for improvement of providing with the fixed production assets of Specialized dairy farms in the period of transformation to the market economy. It is stated that it is necessary to improve the structure of the fixed assets to enlarge the volume of current assets per unit of the fixed assets, to keep to the optimum correlation between livestock and supplying it with forage, to form the amounts of capital investments considering rational sizes of assets supplying the arable land and the ones supplying the people working on this land, to reform large collective farms on the basis of privatization of land and property.

Ключові слова: основні фонди, ефективність, спеціалізовані молочні господарства.

Відповідальний за випуск,
доктор економічних наук,
професор

М. М. Павличенко

Підписано до друку 3.05.95 р. Формат 60x84^{1/16} Ум. друк. арк. 1,03.
Уч.-видав. л. 0,82. Папір друкарський. Друк офсетний.
Зам. 227 Тир. 100 прим.

Ротопронт ЛСДІ, Дубляни. Студентська, 2.

УЧОБСМ

AB 32.277